

II. Nincs jogbiztonság

1.) Távollévő vagy akár helyben levő lakosok ingó vagy ingatlanvagyonát (birtokát, házát, műhelyét, üzletét) jogerős ítélet, törvényes alap nélkül, de hatósági segédlettel az Észak-Erdélybe betelepülők elveszik.

2.) Jóllehet csendőrök teljesítenek szolgálatot, a falvakban mindennapos a magyar lakosság bántalmazása és kifosztása.

3.) A román falusi lakosságot fegyveres nemzetőrségbe szervezik, a magyar lakosság felfegyverezetlenül és megszerzetlenül a nemzetőrség kényére-kedvére kiszolgáltatódik.

4.) A Maniu-gárdisták a falvakban bosszuló hadjáratot szervezve, gyilkosságtól sem riadnak vissza.

III. Veszélyben az emberi szabadságjog

1.) Közalkalmazottak százait bocsátják el törvénytelenül.

2.) Az orosz parancsra nemrég megnyílt magyar anyanyelvű elemi és középiskolákat a hatóságok bezárták.

3.) Tilos az anyanyelv szabad használata. Rendelettel és hatósági segédlettel eltüntették a magyar feliratokat és a közigazgatási nyelve pusztán a román nyelv.

E sérelmeinket a román hatóságok tevőlegesen okozták. Építő munkát nem végeztek és így passzivitásukkal is igen sokat ártnak a megye lakosságának. Ehhez járul még, hogy a demokrácia elveinek semmibevételével a közigazgatás ügyeiben a lakosság részt nem vehet és bele nem szólhat.

A Maros-Torda megyei Kommunista Párt és a Magyar Demokrata Szövetség bölcsen tudja, hogy nem a sérelmek föltárása, hanem megszüntetése a feladata. Azonban a háború okozta nehézségeken kívül egyes ellenkező politikai felfogású intézmények és egyének is megnehezítik munkánkat. A posta politizál, mert csak a felfogásával egyező küldeményeket továbbítja.

Vidékünk ma elzárt világ, ezért emlékiratunkat ezúton terjesztjük elő, kérve jóindulatú tanulmányozását és sérelmeink orvoslását.

*Kommunista Párt
Soós József, Pittner titkár
Magyar Demokrata Szövetség
Dr. Antalfy elnök, Vígh titkár⁵⁴⁵*

Szabad Szó, 1944. november 12.

545 Pittner Olivérről, a Szabad Szó felelős szerkesztőjéről, Antalfy Endre tanárról és Vígh Károlyról van szó.

12. A SZOVJET-ROMÁN FEGYVERSZÜNETI EGYZEMÉNY ELŐÍRÁSAINAK TELJESÍTÉSÉRŐL FOLYTATOTT KÉTOLDALÚ TÁRGYALÁSOK JEGYZŐKÖNYVE

Bukarest, 1944. november 12.

Tithos

Jelen voltak:

Visinszkij, Vinogradov, Bogdenko, Pavlov, Vasziljev elvtársak,
Sănătescu, Groza, Vișoianu urak.

Visinszkij elvt.: Szeretnék megvitatni néhány kérdést, amelyek az 1944. szeptember 12-én megkötött fegyverszüneti egyezménynek a román kormány részéről történő teljesítésével kapcsolatosak. Most a Sănătescu tábornok vezetése alatt álló új kormánnyal van dolgunk és reméljük, hogy az új kormány az SZSZKSZ-szel együttműködve biztosítja a fegyverszüneti egyezmény mihamarabbi teljesítését.

A szovjet társadalmat nyugtalanítja a fegyverszüneti egyezmény nem teljesítése. Ideutazásomnak az a célja, hogy tisztázzam az egyezmény teljesítésével kapcsolatos körülményeket és felvázoljam azokat az intézkedéseket, amelyeket meg kell tenni a fegyverszünet jobb és gyorsabb teljesítéséhez, melynek a Szovjetunió és Románia közötti kapcsolatok normalizálásának szilárd alapjául kell szolgálnia.

Sănătescu úr: A fegyverszüneti egyezmény nem teljes körű teljesítése egy sor okkal magyarázható. Így például az egyezmény teljesítésére felállított román bizottság nem volt kellő módon megszervezve, ezért az új kormány intézkedéseket tett, hogy kicserélje ennek a bizottságnak a vezetését és új szervezetet kapjon, sokkal teljesebbet, abból a célból, hogy gyors tempóban minden – a bizottság előtt álló – kérdés megoldásra kerüljön.

Az új bizottság rendelkezni fog technikai, végrehajtó és ellenőrző szervekkel. A bizottság élére, nyilvánvalóan katonát kell állítani, hogy gyorsabban és jobban működjön. Sok olyan probléma van nálunk, amely kissé lassan oldódik meg. Fel szeretnék vetni néhány problémát, amelynek a kedvező megoldása hozzá járulna a fegyverszüneti egyezmény jobb teljesítéséhez. Például nehézségeink vannak az áruszállítással. A vasúti pálya átállításának⁵⁴⁶ megoldása még nem valósult meg, nem oldódott meg a hadifoglyok visszatérésének kérdése sem, akiket a szovjet csapatok augusztus 24. után ejtettek fogságba, nincs rendezve az erdélyi közigazgatás kérdése sem.

A román adminisztráció a hadműveletek befejezése után négy megyébe hatolt be: Csík, Udvarhely, Háromszék, Maros. Hatóságaink beáramlása fokozatosan, másfél hónap alatt zajlott le. Ugyanakkor azt a tájékoztatást kaptuk a prefektusainktól, hogy a katonai parancsnokság utasította őket, hogy 24–48 óra leforgása alatt vonják ki Erdély egész területéről a közigazgatási és egyéb szerveket.

546 A széles nyomtávú vasút lefektetéséről van szó.

A fegyverszüneti egyezmény 17. és 19. cikkelyére hivatkozva tudni szeretnénk az Ön elvi álláspontját, az adminisztrációt küldő román kormány tettének helyességéről.

Mivel ma éjjel lejár adminisztrációnk evakuálásának határideje, szeretnénk 2–3 nap haladékat kérni, mivel az evakuáció nagy nehézségekkel jár: el kell szállítanunk nem csupán a közigazgatási hivatalokat, de egyéb intézményeket is (bankokat stb.)

Visinszkij elvt.: A katonai parancsnokság ilyen intézkedéséről sem nekem, sem Vinogradov tábornoknak nincs tudomása. Más dolgok azonban ismeretesek előttünk, mégpedig az, hogy Erdélyben valamilyen fegyveres osztag jelent meg, amely önbíráskodó bűncselekményeket követett el.

Ennek az osztagnak a vezetője kijelentette, hogy nem engedelmeskedik a Szovjet Parancsnokságnak. Egyébként ez az osztag „Maniu különítményének” nevezi magát. Ezért a parancsnokság követeli, hogy ez harcos (sic!) szüntesse be a tevékenységét és hagyja el Erdélyt. Amennyiben nem teljesül ez a követelés, intézkedéseket fogunk ellene tenni.

Groza úr: Minden intézkedést megtettem, hogy tisztazzam ezt a kérdést és Maniuhoz fordultam, aki közölte, hogy senki sem engedélyezte ennek az osztagnak, hogy viselje a nevét. A miniszterelnök úr kivizsgálta ezt az esetet és úgy gondolja, hogy az osztag parancsnokát,⁵⁴⁷ ezt a bandita gazembert le kell tartóztatni. Még 1943 decemberében megsértette a magyar diplomáciai testület egyik tagját, de akkor a rendszer fasiszta volt és eltussolta az ügyet. Természetesen ezt a fasiszta osztagot fel fogjuk oszlatni.

Sănătescu úr: Ismét vissza szeretnék térni adminisztrációnk Erdélyből történő evakuációjának kérdéséhez. Este 7 órakor lejár az evakuáció határideje. A kiürítést végrehajtani ilyen rövid idő alatt lehetetlen, ennyi idő alatt nem tudunk vonatot kapni az evakuáláshoz, ezért kérem, adjanak haladékat.

Visinszkij elvt.: Azonnal kapcsolatba lépünk a fronttal és tisztazzuk a helyzetet, én azonban a frontparancsnok⁵⁴⁸ rendelkezését nem tudom megváltoztatni.

Sănătescu úr: Mindent megteszünk, hogy ezeket a követeléseket minél hamarabb teljesítsük.

Visinszkij elvt.: A fegyverszüneti megállapodás 19. cikkelye semmilyen kétséget sem kelt. Ebben az áll, hogy először is, a bécsi döntést nem létezőnek tekintjük és a szövetséges kormányok egyetértenek azzal, hogy Erdély egésze vagy nagyobbik része visszakerüljön Romániához, amely döntés a békés rendezéskor megerősítést fog nyerni. Azonban Erdély visszakerülésének menetrendje, időpontja és határideje külön kell hogy megállapításra kerüljenek és maga a hatalom átadása a román adminisztrációnak is szervezetten kell hogy végbemenjen és nem egyoldalúan és önkényesen. Tegnap a külügyminiszter, Vișoianu úr jelenlétében módomban volt elmagyarázni a Királynak, hogy a fegyverszüneti egyezmény 19. cikkelye mellett van egy sor egyéb pont, amelyeket szintén feltétlenül teljesíteni kell és hogy ezek a feltételek szorosan összefüggenek.

547 Gavrilă Olteanuról van szó.

548 Rogyion J. Malinovszkij.

Úgy gondolom, hogy a fegyverszünet egy sor olyan cikkelyből áll, amelyeket feltételeken három kategóriára lehet szétbontani. Az első kategóriába azok a feltételek tartoznak, amelyek főként Románia belső életét illetik, például a fasiszta rendszer felszámolása. A második kategória szinte kivétel nélkül Románia érdekeit érinti, például, az egyezmény 19. cikkelye. Természetesen mi is érdekeltek vagyunk jogszerűség visszaállításában Erdéllyel kapcsolatban, mindazonáltal a 19. cikkely, éppúgy, mint a 17., különösen Romániát érinti. Végül a harmadik kategória, a megállapodás 10., 11., 12. cikkelyei – ezek azok a cikkelyek amely elsősorban a Szovjetuniót érdeklik, bár természetesen ezek a jogszerűség megvalósításában érdekelt románokat is kell, hogy érdekelje. Ez a három kategória annyira szorosan kapcsolódik egymáshoz, hogy teljesítésük nem lehet, hogy ne tételezze fel egymást. A fegyverszüneti megállapodás teljesítése nem lehet egyoldalú. Ellenkező esetben, érthetetlen lesz, hogy miért teljesülnek egyes pontok, más pontok pedig nem. Ez a helyzet véleményem szerint a megállapodás 19. cikkelyének teljesítésével is.

Groza úr: A román kormány és az egész román nép tökéletesen érti és igen hálás Önnek, hogy átérzi a 19. cikkely fontosságát a számunkra, igen hálás a 19. cikkely Ön által adott értelmezéséért. Erdély kérdésének kedvező rendezése lelkesíti a román népet és új lendülettel fogja folytatni a megmaradt fasiszták megsemmisítését, akik csupán szegénységet és szerencsétlenséget hoztak a román nép számára. A továbbiakban minden intézkedést megteszünk, hogy a megállapodást a lehető leghamarabb teljesítsük.

Visinszkij elvt.: Mi két hónapon át türelmesen vártunk erre.

Sănătescu úr: A második kérdés, amelyet fel szeretnék tenni, pénzügyekkel kapcsolatos. Nagy nehézségekkel küzdünk a szovjet valuta átváltásával kapcsolatosan. A lej átváltásának időtartama igen hosszú. Néhány állampolgár, sőt szervezetek folytatnak spekulációkat, szovjet pénzt vesznek, majd újra eladják, magasabb áron. Meg kell hozni azokat intézkedéseket, melyek az ezzel a problémával folytatott harchoz szükségesek.

Visinszkij elvt.: Arra kérem Önt, miniszterelnök úr, hogy vázolja fel a konkrét intézkedéseket ebben a kérdésben és mi meg fogjuk vitatni ezeket.

Vinogradov elvt.: Erről már beszéltem a román kormánynak, de semmilyen konkrét javaslat nem érkezett hozzánk. Sănătescu úr: holnap eljutnak Önhöz ezek a javaslatok.

Vișoianu úr: Az az őszinte kívánságunk, hogy lehetőség szerint jobban és gyorsabban teljesítsük a megállapodás feltételeit. Igen sok a teendőnk. A kormány kidolgozott egy általános tervet erőforrásainknak a megállapodás teljesítése érdekében való hasznosításáról. Ehhez azonban meg kell kapnunk Önöktől is a közös, kidolgozott, egységes igénylést. Ugyanakkor itt néhány nehézséggel találkozunk szemben magunkat, amikor Szidorov ezredes úr eltérő időpontokban nyújt be nekünk igényeket, amelyek néha nem eléggé megalapozottak, mint például 850 millió lej kifizetése csokoládé, kávé, selyem alsónemű és hasonlók beszerzésére. Miközben ezek az igényléseket megítélésem szerint aligha kompetens személyek írják alá.

Például, az előbbieken ismertetett igénylést egy Leonov őrnagy írta alá. Nincs szabályozva a szovjet katonai parancsnokok ellátásának kérdése sem, akik helyben elveszik azt és annyit, amennyi nekik tetszik.

Visinszkij elvt.: El kell mondanom, hogy Vinogradov tábornok ebben a kérdésben meg fogja tenni a szükséges intézkedéseket. A román kormánynak címzett igényléseket Vinogradov tábornok vagy Bogdenko ellentengernagy írhatja alá.

Sănătescu úr: Szeretném felvetni Moldova⁵⁴⁹ közigazgatásának kérdését is. Igen gyakran történnek félreértések a szovjet parancsnokság és a mi adminisztrációnk képviselői között.

Visinszkij elvt.: Kérem nevezzen meg konkrét eseteket.

Sănătescu úr: Még egy probléma – a háborús bűnösök vizsgálatának kezdete. Már sok letartóztatottunk van, de a vizsgálat még nem kezdődött meg.

Visinszkij elvt.: Úgy gondolom, igen rövid időn belül közlöm Önnek az álláspontomat, most foglalkozom a problémával.

Vișoianu úr: Kérem gyorsítsa fel a kérdés rendezését. Vegyük például Potopeanu tábornokot. Azért tartóztatták le, mert egy ideig parancsnok volt egy hadosztálynak a szovjet fronton.

Visinszkij elvt.: Tisztázni fogjuk az ügyet. Szeretnék áttérni még egy – a megállapodás 2. cikkelyének teljesítésével kapcsolatos – kérdésre. Néhány vélemény szerint, a román ajánlatok például az olajtermékek, a mezőgazdasági termékek terén, a felajánlott szarvasmarha mennyisége tekintetében eléggé megfelelő. De ez például nem mondható el az ipari berendezésekről. Példának okáért egy kalapgyár felszerelését ajánlják fel nekünk, amire nincs szükségünk. Mi pedig a háború alatt elvesztettük a Dnyeprogeszt.⁵⁵⁰ Természetesen a román kormány nem képes a teljes felelősséget ezért viselni, de valamennyi részét köteles viselni és ezért a román kormány ajánlatainak az ipari berendezések tekintetében komolyabbnak és számunkra elfogadhatóknak kell lennie. Ezért véleményem szerint azonnal hozzá kell látni azoknak az áruknak az elindításához, amelyekről – külön jegyzőkönyvbe rögzítve azt – megállapodunk. Mi a véleménye erről a román kormánynak?

Groza úr: Semmi kifogásunk az írásbeli rögzítés ellen. Megteszünk mindent, hogy teljesítsük a fegyverszüneti egyezményt.

A megbeszélés két órán át tartott.

AVP RF. F. 07. Op. 5. P. 47. D. 133. L. 1-5. Orosz nyelvű tisztázat. Megjelent: „Vasztócsnaja Jevropa v dokumentoh rasszijszkih arhivov 1944–1953.” 1. köt. 1944–1948. Szibivskij Kronograf, Moszkva–Novosibirszk, 1997. 24. sz. dok. Fordításunk alapja: Transzilvanszkij vaprósz. Vengero-rumünszkij territorialnij szpor i SZSZSZR 1940–1946. Dokumentü. (Szerk.: Tofik, Iszlamov.) Moszkva, 2000. 62. dok., 254–258.

549 A Vörös Hadsereg miután megszállta Moldvát, ott egy Bukaresttől független, szovjet ellenőrzés alatti közigazgatást építettek ki. A terület csupán 1945. február 1-én került vissza a kormány felügyelete alá.

550 A dnyeperi vízierőműről van szó.

13.
A ROMÁNIAI SZÖVETSÉGES (SZOVJET) ELLENŐRZŐ BIZOTTSÁG
ÁTIRATA SĂNĂTESCU MINISZTERELNÖKNEK
A ROMÁN KÖZIGAZGATÁS KIUTASÍTÁSÁRÓL

Bukarest, 1944. november 12.

Nr. V.150

Sănătescu úrnak
Románia miniszterelnöke
hadtestparancsnok részére

1944. október 14-én az erdélyi Gyergyószentmiklóstra 5–600 főből álló „Iuliu Maniu Gárdának” nevezett román egység érkezett, Olteanu Gavril ezredessel az élén és olyan lépéseket tett, amelyek nem egyeztethetők össze a német fasizmussal szemben vívott harc általános menetével.

Folyó év október 21-én Olteanu ezredes parancsára Gyergyócsomafalván letartóztatták: Barmos Mihály⁵⁵¹ a falu előljáróját, Orbán László⁵⁵² lelkészt, Bartalis Ignác⁵⁵³ tolmácsot és Majoros István⁵⁵⁴ boltost. A letartóztatásokra az a tény adott okot, hogy ezen személyek lelkiismeretesen dolgoztak és segítettek a Szovjet Parancsnokságot, élelmiszerral és takarmánnyal ellátni a Vörös Hadsereget. Mikor a gyergyószentmiklósi szovjet parancsnok kérte Olteanu ezredest, hogy küldje el a letartóztatottakat, ez utóbbi a parancsnokságnak sértő és fenyegető hangú írásos választ küldött és megtagadta a letartóztatottak átadását, kinyilatkozva, hogy azok politikai bűnösök

Szintén Gyergyószentmiklóson szervezték meg egy emlékmű építését, a Vörös Hadsereg elesett tisztjeinek és katonáinak emlékére. Október 12-én az Olteanu ezredes egységéhez tartozó Procurar Laslo [sic!] kapitány *tisztiszolgája* elmenvén az emlékművet építők mellett, azt mondta a munkásoknak, hogy főlegesen dolgoznak és hogy a szovjet parancsnokság távozása után le fogják rombolni az emlékművet és kinyitják a sirt.

Figyelmen kívül hagyván, hogy a Vörös Hadsereg által felszabadított Erdélyben *tilos* a román közigazgatás bevezetése, Désre megérkezett a román csendőrség a megyei közigazgatással, 1944. október 25-én Besztercére ugyancsak megérkezett egy rendőrségi parancsnokság Niculescu Paul alezredes vezetésével, aki visszautasította, hogy elhagyja a várost, a szovjet parancsnokság ilyen értelmű kérése ellenére.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság fel van hatalmazva [annak közlésére, hogy]:

551 A román eredetiben: „Bormas Mihai”.

552 A román eredetiben: „Orban Laslo”.

553 A román eredetiben: „Bormalis Ignat”.

554 A román eredetiben: „Maloros Stefan”.